

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра історії Центральної та Східної Європи і
спеціальних галузей історичної науки

Проректор _____ “ЗАТВЕРДЖУЮ”
“ _____ ” червня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Галузь знань	<u>01 Освіта/Педагогіка</u> (шифр і назва)
Спеціальність	<u>014 Середня освіта</u> (шифр і назва спеціальності)
Спеціальність (професійне спрямування)	<u>014.03 Середня освіта (Історія)</u> (шифр і назва спеціальності)
Факультет історії, політології і міжнародних відносин	

Робоча програма навчальної дисципліни “Джерела з історії України у шкільній освіті” для студентів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія).

23 червня 2021 р. 37 с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Стефанюк Г.В. кандидат історичних наук, доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Протокол від 23 червня 2021 р. № 12

Завідувач кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

_____
(підпис)

(Комар В.Л.)
(прізвище та ініціали)

23 червня 2021 р.

Схвалено Науково-методичною радою факультету історії, політології і міжнародних відносин.

Протокол від 25 червня 2021 р. № 10

25 червня 2021 р.

Голова Науково-методичної ради
факультету історії, політології і
міжнародних відносин

_____
(підпис)

(Кугутяк М.В.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <i>01 Освіта / Педагогіка</i> (шифр і назва)	2. Цикл професійної підготовки. 2.2. Вибіркові дисципліни 2.2.2 Дисципліни вільного вибору студента	
	Спеціальність <i>014 Середня освіта</i>		
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): <i>014.03 Середня освіта (Історія)</i>	Рік підготовки:	
Індивідуальне завдання <i>Реферат</i>		III-й	III-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		III-й	III-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітній рівень: <i>бакалавр</i>	Лекції	
		12 год	0 год
		Практичні, семінарські	
		18 год	0 год
		Лабораторні	
		0 год	0 год
		Самостійна робота	
		60 год	90 год
Індивідуальні завдання: 0 год.			
Вид контролю: <u>залік</u>			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33% : 67%

для заочної форми навчання – 10% : 90%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни – засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) з дисципліни «Джерела з історії України у шкільній освіті»; опанування і застосування ключових теоретико-методологічних засад і методів вивчення та інтерпретації історичного минулого України на основі джерельної бази; формування інтегральної, загальних, фахових компетентностей, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Завданням є поглиблене вивчення та закріплення теоретичних положень і фактологічного матеріалу, який викладався на лекціях або засвоювався шляхом самостійної роботи студентів. Під час семінарських занять вони повинні розвивати творче й аналітичне мислення та культуру мови, вчитися самостійно аналізувати історичні джерела. Важливим завданням є усвідомлення студентською молоддю значення і місця джерела в історичній науці загалом та при вивченні історії України в навчальних закладах середньої освіти.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- - основні групи джерел з історії України та їх місцезнаходження;
- - основні публікації джерел та їх місцезнаходження;
- - класифікацію історичних джерел;
- - термінологію навчальної дисципліни;
- - методологічні та методичні принципи джерелознавства;
- - основні стадії роботи дослідника над джерелом;
- - основи теорії і методології освіти, необхідні для професійної діяльності, проектувати і здійснювати освітній процес з урахуванням сучасної соціокультурної ситуації і рівня розвитку особистості.

вміти:

- відтворювати знання з історичних джерел, необхідними для професійної підготовки вчителя історії;
- розуміти та інтерпретувати опрацьований матеріал, володіючи сучасними методами історичного дослідження, у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності;
- - давати самостійний критичний та аргументований аналіз джерельних (документальних) матеріалів;
- - застосовувати фактологічний матеріал і загальноприйняті критерії оцінки для ідентифікації подій з історії України;
- синтезувати джерельну історичну інформацію, користуючись структурно-логічними схемами;
- виокремлювати головні етапи формування історичних джерел (за хронологічним принципом);
- володіти категоріально-понятійним апаратом;

- організувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами);
- використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності;
- впроваджувати під час навчання інноваційні технології;
- організувати ефективну міжособистісну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях;
- вдосконалюватися з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції;
- проводити діяльність, спрямовану на використання історико-культурної спадщини України під час вивчення дисципліни і пропагувати її через просвітницьку діяльність;
- вести пошукову роботу, а також здійснювати наукові і науково-педагогічні дослідження в галузі історії України із використанням джерельної бази.

3. Результати навчання (компетентності)

Інтегральна компетентність – на основі засвоєних знань, умінь і навичок із дисципліни «Джерела з історії України у шкільній освіті» здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі. **(C1)**.

Комунікативна – здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; користуватися вербальними і невербальними засобами передачі історичної інформації (усна відповідь, реферат, есе, доповідь на науково-звітній конференції ін.) **(C2, C16)**.

Лінгвістична – здатність володіти іноземною мовою для пошуку і опрацювання іншомовних історичних праць і джерел **(C3)**.

Інформаційно-цифрова компетентність – здатність до критичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для пошуку, обробки, аналізу, верифікації джерельної інформації з історії України **(C4)**.

Соціальна і громадянська компетентність – здатність до міжособистісної взаємодії на основі етичних міркувань (мотивів), вміння працювати в колективі й ефективно співпрацювати з учасниками навчального процесу; уміння попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; діяти громадсько і соціально відповідально і свідомо та з почуттям поваги до оточуючих, усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми **(C6)**.

Навчання вчитись – здатність вчитися і спільно, і автономно, здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного) під час самостійної роботи із дисципліни, підготовки проблемних питань, проектів, самостійне набуття нових компетентностей, а також здатність виявляти і творчо підходити до вирішення проблем, ухвалювати обґрунтовані рішення, генерувати нові ідеї під час захисту

проектів, прес-конференції, захисту проблемних питань, брати відповідальність і виявляти ініціативу, визначати і наполегливо реалізовувати поставлені завдання і взяті обов'язки, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати прогрес і результати навчання (C7).

Загальнокультурна компетентність (C8) – це здатність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної історії, накопичення її джерельної бази, що становить культурну спадщину України та українського народу, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства; усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми; цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність в Україні (C8).

Екологічна компетентність і здоровий спосіб життя – це здатність на основі вивченого матеріалу (політики радянського уряду, екологічних катастроф, політики урядів незалежної України в питанні захисту навколишнього середовища ін.) усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, прагнення до його збереження; здатність до здійснення професійної діяльності згідно з вимогами охорони праці й техніки безпеки; здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (на прикладі історії українського спорту, медицини ін.) (C9).

Фахові (предметні) компетентності:

Здатність чітко і логічно відтворювати знання з історії України на основі ретроспективної документної інформації, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування цілісної історичної картини України, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти (C10).

Здатність усвідомлювати та інтерпретувати опрацьований матеріал з джерел з історії України, формувати й науково аргументувати власну інтерпретацію, брати активну участь у дискусіях (C11).

Розуміти і застосовувати внутрі і міжпредметні зв'язки, мати синтетичне мислення (C12).

Здатність застосовувати знання, уміння і навички для розробки навчально-методичного забезпечення дисципліни, зокрема логічно-структурних схем ін. (C13).

Здатність володіти термінологією (C15).

Здатність користуватися вербальними і невербальними засобами передачі джерельної історичної інформації (зокрема, презентаціями, схемами, картами, таблицями ін.) (C16).

Наявність системи знань основних теорій та концепцій сучасної історіографії, основних джерел із дисципліни, вміння їх критично аналізувати, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості (C17).

Здатність порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб, соціальних груп (C18).

Здатність до усвідомлення призначення професійної діяльності вчителя історії і суспільствознавчих предметів, важливості збагачення професійних якостей

відповідно до нових суспільно-політичних реалій (розсекречення архівів); усвідомлення необхідності подальшого навчання (C21).

Здатність на основі вивченого матеріалу, ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки (C22).

Формувати економічну грамотність і підприємливість на основі вивчення статистичних джерел з історії України (C23).

Здатність на основі вивчення джерел з історії України формувати високу історичну й громадянську свідомість, національну гідність та історичну національну пам'ять, здатність використати на практиці здобуті знання із дисципліни з метою проведення громадянсько-патріотичного виховання серед молоді (C24).

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Джерела з історії українських земель I тис. до н. е. – середини XVII ст.

Тема 1. Вступ до курсу “Джерела з історії України”

Українське історичне джерелознавство. Сучасний стан і напрямки подальшого розвитку. Специфіка історичного джерела. Аспекти об’єктивності та суб’єктивності джерела. Визначення історичного джерела та джерелознавства як науки.

Класифікація історичних джерел. Типи джерел. Види письмових джерел. Масові та унікальні джерела.

Основні методологічні та методичні принципи джерелознавства. Принцип об’єктивності. Принцип комплексності джерел. Принцип історизму. Основні стадії роботи дослідника над джерелом. Методика встановлення достовірності джерела, його датування, авторства, прочитання тексту.

Головні фондосховища історичних джерел в Україні. Центральні та обласні архіви. Галузеві архіви. Рукописні та книжкові фонди наукових бібліотек і музеїв.

Досягнення української та російської археографії XIX – XX ст. у виявленні та публікації історичних джерел. Організація і робота археографічних комісій в Києві та Петербурзі. Характеристика основних видань джерел у XIX – на початку XX ст. Східної України, Росії та Галичини.

Навчальні функції історичних документів в закладах середньої освіти. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань. Відтворення знання з історії України на основі ретроспективної документної інформації, необхідних для роботи в навчальних закладах середньої освіти.

Тема 2. Іноземні джерела з історії українських земель I тис. до н. е. – I тис. н. е.

Давньогрецькі і давньоримські писемні пам’ятки про історію українських земель в корпусі археологічних, лінгвістичних, етнографічних та інших джерел.

Відомості про Північне Причорномор’я в давньогрецькому епосі та поезії.

Геродот та його “Історія греко-перських війн”. Скіфія, її народи та сусіди в описах Геродота. Спосіб життя та звичаї скіфів. Гіппократ про спосіб життя і заняття скіфських племен. Грецькі міста-колонії Північного Причорномор’я у висвітленні давньогрецьких авторів. “Географія” Страбона і його згадка про роксоланів. Описи і згадки про народи українських земель в творах грецьких і римських авторів перших століть нашої ери – Плінія Старшого, Птолемея, Амiana Марцелліна, Йордана.

Візантійські автори VI – X століть про розселення, спосіб життя і звичай слов’ян і русів, про візантійсько-слов’янські та візантійсько-руські відносини. Прокопій Кесарійський, Маврикій, патріарх Фотій, Костянтин Багрянородний, Лев Діакон та ін.

Відомості про Русь у європейських авторів IX – XI століть. Тітмар, єпископ Мерзебургський, Бруно з Кверфурту, Адам Бременський.

Згадки про слов'ян і Русь у творах арабських авторів. Ібн-Фадлан, Аль-Масуді, Ібн-Хаукаль, Ібн-Даст, Ібн-Якуб.

Практичне завдання: Навчально-методичний комплекс для використання в школі.

Тема 3. Джерела періоду Давньоруської держави

Давньоруські літописи. Найдавніший літопис “Повість временних літ” (ПВЛ). Редакції і списки ПВЛ. Лаврентійська редакція та її списки Кенігсберзький і Троїцький. Іпатіївська редакція та її Хлебніковський список. Зміст найдавнішого літопису. І. Срезневський, М. Костомаров, О. Шахматов, М. Грушевський, Д. Дорошенко, Д. Лихачов, М. Приселков, Л. Черепнін та ін. Визначення характеру ПВЛ як зводу раніше створених історичних та філософських праць. Текстологічний аналіз ПВЛ.

Літописання XII – XIV століть в Києві, Чернігові, Володимирі, Галичі, Холмі та інших містах. Київський літопис. Галицько-Волинський літопис.

Законодавчі акти давньоруського періоду. Джерела давньоруського права. Руське звичаєве право. Дискусії про вплив на формування правових норм Русі римського, візантійського, скандинавського та давньоєвропейського права.

“Руська правда” як пам’ятка права періоду Київської Русі. Редакції та списки “Руської правди”. Композиція і зміст Короткої Руської правди, її частин: Правди Ярослава, Правди Ярославичів, Покону вірного і Уроку містникам. Походження та списки Розширеної і Скороченої Правди. Створення зведеного протографа Розширеної Правди.

Різновиди інших правових актів давньоруського періоду і публічно-правові та приватно-правові. Класифікація актових матеріалів за їх функціональним призначенням:

- акти, що регулювали феодальну власність на землю;
- що закріплювали систему позаекономічного примусу;
- що регулювали становище промислово-торговельного населення;
- що фіксували відносини між князівствами;
- що встановлювали норми державного управління;
- що визначали склад і процедуру судів;
- зовнішньополітичні акти;
- акти церковного права.

Класичні форми давньоруських правових актів /грамот/. Три частини грамоти: початковий протокол, основний протокол, кінцевий протокол.

Загальна характеристика актових матеріалів XII – XIV ст.: зовнішньополітичних, церковних, торгівельних, жалуваних грамот (заповітів). Різновиди грамот за функціями (жалувані, митні, кормлені, купчі, закладні, полюбовні, позикові та ін.). Види міжкнязівських договірних грамот. Ханські ярлики.

Літературні пам’ятки. Специфіка літератури і публіцистики як історичного джерела. “Слово о полку Ігоревім”. Дискусії про оригінальний характер “Слова”.

“Слово” та “Моління” Даниїля Заточника.

“Повчання” Володимира Мономаха.

Слова, Повчання церковного походження. “Слово про закон і благодать митрополита Іларіона”, “Повчання Кирила єпископа Туровського”, “Послання до смоленського пресвітера Фоми” Климента Смолятича.

Твори агіографічної літератури. Патерики. Прологи. “Києво-Печерський патерик”.

Історичні документи давньоруського періоду як основа побудови пізнавальних завдань на уроках історії в школі.

Тема 4. Джерела з історії України II половини XIV – I половини XVII ст.

Актові матеріали України, Білорусії та Литви XIV – XVI ст. Литовська метрика. Історичні умови складання та збереження. Основні книги Литовської метрики: Книга данин, Книга справ судових, Книга аренд, Книга посольств. Мова книг Литовської метрики. Польська метрика. Руська (волинська) метрика. Актові книги міських урядів міст України, яким було надане магдебурзьке право. Віслицький та Пйотрковський статuti 1347 р. Загальнодержавні польські і литовські акти; Городельський привілей (1413 р.), Привілей 1447 р. великого князя Казимира. Устава на волоки (1557 р.), 1, 2 і 3 Литовські статuti. “Щоденники польського сейму” як джерело до вивчення актових матеріалів.

Угорські загальнодержавні акти – Єдиний декрет Людовіка Анжуйського 1351 р. та декрет 1514 р., що регулювали правові відносини в Закарпатті.

Матеріали графських і магістратських судів. Цехові актові матеріали. Статuti церковних братств. Люстрації староств. Інвентарні описи.

Літописи XIV – XVII ст. Густинський літопис та Літопис Густинського монастиря. Київські “Летописцы Волыни и Украины”. Львівський і Хмельницький літописи. “Острозький літописець”. Межигірський літопис. Литовсько-білоруські літописи. Супральський літопис. Літопис Биховця. Баркулабівський літопис.

Мемуари. Класифікації мемуарів за жанрами: спогади, автобіографії, щоденники. Класифікація мемуарів за класовою, соціальною і професійною приналежністю авторів. Мемуари державних діячів, спогади духовних осіб, Представників інтелігенції. Мемуари іноземців. Плани Карпіні, Гільйом Рубрук, Барбаро, Контаріні, Герберштейн, М. Литвин, Блез де Віженер, Еріх Лясота, Г. – Л. де Боплан та ін.

Епістолярна спадщина як історичне джерело.

Історичні твори як літературні пам’ятки. “Хроніка польська” Галла Аноніма, “Хроніка Польщі” Кадлубека. “Історія Польщі” Яна Длугоша. “Хроніка польська, литовська, жмудська і всієї Русі” М. Стрийковського. “Трактат про дві Сарматії” М. Мехівського. “Хроніка польська” М. та І. Бельських. “Опис європейської Сарматії” О. Гвагніні.

Українські наукові і публіцистичні твори. Юрій Дрогобич. Станіслав Оріховський. Полемічна література. Іван Вишенський, Василь Суразький, Клірик Острозький, Герасим Смотрицький, Захарія Копистянський, Іпатій Потій, Михайло Рогоза, Кирило Терлецький, Петро Скарга та інші.

Теоретичний аналіз літописної та епістолярної спадщини як писемних джерел у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках з історії України

Змістовий модуль 2. Джерела з історії України середини XVII – XXI ст.

Тема 5–6. Джерела з історії України середини XVII – I половини XIX ст.

Документи і матеріали вищих органів державної влади, органів та установ державного управління. Гетьманські універсали, накази, декларації. Компути в Україні. Ревізії в Гетьманщині та Слобідській Україні. Генеральне слідство про маєтності (1729 – 1730 рр.). Полкові книги слідства.

Російські прикази та їх діловодна документація. Форми документації: грамоти, книги, столбці. Види законодавчої та діловодної державних органів управління: указні грамоти, накази, приговори, відписи, чолобитні, доповіді, боярські книги і списки, розрядні книги, приватні розряди, родословні книги. Судово-слідчі матеріали. Діловодні матеріали господарсько-фінансових установ і окремих феодалів. Поширення російської і діловодної документації на українські землі у XVII ст. Місцеве діловодство. Місцеві, платежні, описові книги.

Діловодні матеріали з України у Книзі описів Метрики Коронної. Матеріали з окремих регіонів України: Волині, Київщини, Брацлавщини, Чернігівщини, Західного Поділля.

Люстрації Руського, Белзького, Подільського воєводств, Львівської та Галицької землі. Інвентарні описи українських староств, що зберігаються в польських архівах.

Розвиток органів державного управління Росії у XVII – I пол. XIX ст. Російський цар і його повноваження. Високий або Правительствующий сенат. Заміна приказів колегіями і департаментами.

Діяльність Малоросійської колегії. Утворення Державної Ради. Ліквідація колегії і утворення Міністерства (1802 р.). Управління містами. Управління губерній. Територіально-адміністративні зміни в Україні в кінці XVII – першій половині XIX ст. Губернські управління, відділи та їх документація. Різновиди законодавчих та діловодних документів органів управління Росії: маніфест, іменні укази, сенатські укази, закони, положення, циркуляри, регламенти, установи, жалувані грамоти.

Документи колегії і міністерства іноземних справ. Законодавчі акти, що регулювали систему освіти. Види діловодних документів XVII – першої половини XIX ст.: протоколи, доповіді, проекти, рапорти, донесення, звіти міністрів і губернаторів, матеріали сенатських ревізій.

Судово-слідчі матеріали XVII – першої половини XIX ст. Селянські скарги і чолобитні.

Документи установ Австрії та місцевих установ західноукраїнських земель. Фонди галицького намісництва, графських і земських судів, доміній та комітетів.

Козацько-старшинські літописи XVII – XVIII ст. Літописи Самовидця, Григорія Грабянки, Самійла Величка. Списки козацьких літописів. Історіографія досліджень.

Статистичні матеріали та статистично-географічні описи. Описи намісництв. Джерелознавство як науковий напрямок XVIII ст. Анкети обстеження. Царський маніфест 1765 р. про Генеральне межування. Проведення межування в Україні. Економіко-географічні та інші описи українських губерній. Статистичні описи і огляди імперії, країв і губерній. Описи Київської і Волинської губерній. Історичні, географічні, статистичні, етнографічні та мистецтвознавчі матеріали описів.

Мандрівні записки мандрівників XVIII – першої половини XIX ст. Мемуарна література.

Матеріали ревізій як джерело до вивчення динаміки чисельного і соціального складу населення у XVIII – першої половини XIX ст. Облікові відомості. Генеральні табельні та окладні книги як узагальнення підсумків ревізій. Відомості фабрик і заводів. Губернські звіти.

Статистичні. Географічні та економіко-топографічні джерела з історії західноукраїнських земель, Францисканська та Йосифінська метрики.

Шематизми греко-католицьких та римо-католицьких єпархій. Географічні, географічно-топонімічні та географічно-статистичні описи Галичини, окремих повітів і замків. Пам'ятні книжки Волинської губернії.

Періодична преса. Специфіка преси як історичного джерела. Основні періодичні видання – газети і журнали. Класифікація преси за періодичністю видання, за територіальною ознакою, за мовою, за професійним та ідейно-політичним спрямуванням.

Огляд розвитку преси в Україні в XVIII – першої половини XIX ст. Українські видання в Харкові, Києві, Одесі, Петербурзі в 30-40-х рр. XIX ст.

“Львівська газета” – перша газета в Україні (1776 р.). Польські періодичні видання у Львові в першій половині XIX ст. Зародження української періодики в Галичині. “Зоря Галицька”, “Дневник русский”, “Слово”, “Правда” та ін.

Історичні твори. “Хроніка” Ф. Сафоновича. “Синопис”, “Краткое описание о козацком малороссийском народе” П. Симоновського, “Летописное повествование о Малой Росии” О. Рігельмана, “История о козаках запорожских” С. Митецького.

Теоретичний аналіз літописної спадщини, матеріалів періодики та мемуарів як писемних джерел у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках з історії України

Тема 7–8. Джерела з історії України другої половини XIX – на початку XX ст.

Законодавчі акти, документи і матеріали вищих, центральних і місцевих державних органів. Державні буржуазні реформи системи управління в 60-70-х рр. XIX ст. Маніфест 17 жовтня 1905 р. і створення Державної Думи (1906 р.). Загальні риси австрійської системи державного управління до середини XIX ст. Революція 1848 р. і перетворення монархії в дуалістичну державу (1867 р.) та поділ українських земель між Австрією та Угорщиною. Встановлення паралельних структур управління: державної через міністра у справах Галичини, намісника Галичини, старост повітів, вїттів гмін та самоврядної через Галицький

та Буковинський крайові сейми, повітові сеймики та гмінні ради. Реформа виборчої системи в 1907 р.

Еволюція системи державного управління та блоки документів з другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Маніфести, положення, закони, укази, устави, циркуляри.

Документація державних установ: протоколи, стенограми, звітна документація, губернські звіти. Переписка, реєстри, судово-слідча документація.

Статистичні джерела. Значення порівняння статистичних показників.

Державні переписи населення в Австро-Угорщині. Перший загальний перепис населення Російської імперії 1897 р. Публікація матеріалів по українських губерніях.

Економічна статистика в Росії та Австро-Угорщині. Документи і матеріали політичних партій та громадських організацій.

Політичні партії як явище суспільно-політичного життя України другої половини ХІХ – ХХ ст.: РУП, УНП, УДП, УСДРП, РСДРП та інших на західноукраїнських землях. “Самостійна Україна” М. Міхновського та “Україна ірредента” Ю. Бачинського. Документи українських політичних партій з періоду Першої світової війни.

Періодична преса. Розширення періодичних видань українською мовою. Наддніпрянські періодичні видання – “Рада”, “Хлібороб”, “Сніп”, “Дніпрові хвилі” та ін. Західноукраїнські видання – “Діло”, “Буковина”, “Громадський голос”, “Руслан”, “Ілюстрована Україна”.

Мемуари. Спогади членів Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомарова, П. Куліша. Спогади діячів громад. Спогади народників. Спогади учасників соціал-демократичного руху. Діячі української культури у спогадах сучасників.

Епістолярна спадщина діячів культури та суспільно-політичного руху як історичне джерело.

Теоретичний аналіз мемуарної спадщини як писемних джерел у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках з історії України.

Тема 9. Джерела новітнього періоду історії України

Законодавчі акти та діловодна документація УНР, Української держави та ЗУНР.

Документи Центральної Ради. Універсали. Звернення і відозви Центральної Ради. Брестський договір між УНР і державами Четвертого Союзу. Ультиматум більшовицького Раднаркому Центральній Раді. Діловодні матеріали Державного секретаріату та місцевих органів Державного управління України в 1917 – 1918 рр. Акти Української держави періоду гетьманського правління. Державотворчі акти Директорії УНР та уряду ЗУНР. Документи Київського Конгресу трудового народу України від 22 січня 1919 р. Акти Злуки.

Матеріали і документи про українські національні збройні сили в 1917 – 1920 рр.: УГА, Січових стрільців Центральної Ради і Директорії та ін. Спогади. Актові документи західноукраїнських державних утворень 1939 – 1941 рр.

Законодавчі акти та діловодна документація радянського періоду та незалежної Української держави. Законодавчі акти РСФСР та їх дія в Україні 1917 – 1922 рр. Дія в Україні законодавчих актів СРСР в 1922 – 1991 рр.

Законодавчі акти УРСР: конституції, декрети, укази, положення, накази, інструкції. Документи планових органів. Нормативні акти та діловодна документація місцевих органів радянської влади. Контрольно-ревізійні органи в системі радянської влади та їх документація.

Документи КПРС та їх директивне значення. Принцип відбору діловодної документації та формування архівних фондів джерел радянського періоду. Відкриті і закриті архівні фонди та доступ до них дослідників.

Джерела з історії українського національного відродження другої половини 80-початку 90-х рр. ХХ ст. Нормативні документи національно-демократичних партій і організацій. Заяви політичних діячів. Репортажі з політичних зборів і мітингів. Преса. Публікації документів.

Державотворче законодавство незалежної України.

Теоретичний аналіз джерел новітнього періоду України у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках з історії України. Писемне джерело як компонент шкільного підручника з історії України.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		го	л	п	Ла б	інд		с.р	о	Л	п	Ла б
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тематика курсу												
Тема 1. Вступ до курсу “Джерела з історії України”	15	2	3			10						
Тема 2. Іноземні джерела з історії українських земель I тис. до н. е. – I тис. н. е.	15	2	3			10						
Тема 3. Джерела періоду Давньоруської держави	15	2	3			10						
Тема 4. Літописи як джерела з історії України	15	2	3			10						
Тема 5. Мемуари як вид історичних джерел з історії України	15	2	3			10						
Тема 6. Періодика як історичне джерело з історії України	15	2	3			10						
Разом	90	12	18			60						
Усього годин												
	90	12	18			60						

6. Теми семінарських занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методика використання історичних джерел у сучасних умовах розвитку історичних знань в закладах середньої освіти.	2
2	Історичні документи давньоруського періоду як основа побудови пізнавальних завдань на уроках історії в школі.	2
3	Законодавчі акти з історії України XI – першої половини XVII ст. Практичне завдання: Підготовка навчально-методичного комплексу для використання в школі.	2
4	Теоретичний аналіз літописної спадщини як писемних джерел у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках з історії України	2
5	Теоретичний аналіз іноземних джерел XV – XVIII ст. про Україну у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії	2
6	Політичні твори і публіцистика XVIII – першої половини XIX ст. Практичне завдання: Підготовка навчально-методичного комплексу для використання в школі.	2
7	До питання використання програмних матеріалів українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст. на уроках історії	2
8	Використання джерела з історії української державності в 1917 – 1922 рр. як засіб формування історичних компетентностей учнів	2
9	Правова документація України у складі СРСР. Державотворчі акти незалежної України. Практичне завдання: Підготовка навчально-методичного комплексу для використання в школі.	2

7. Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено	
2		
...		

9. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено	
2		
...		

10. Самостійна робота

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до курсу “Джерела з історії України”	10
2	Іноземні джерела з історії українських земель I тис. до н. е. – I тис. н. е.	10
3	Джерела періоду Давньоруської держави	10
4	Літописи як джерела з історії України	10
5	Мемуари як вид історичних джерел з історії України	10
6	Періодика як історичне джерело з історії України	10
	Разом	60

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		

11. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Рукописні та книжкові фонди наукових бібліотек і музеїв.
2. Організація і робота археографічних комісій в Києві та Петербурзі.
3. Геродот та його “Історія греко-перських війн”.
4. “Географія” Страбона і його згадка про роксоланів.
5. “Слово” та “Моління” Данилія Заточника.
6. “Повчання” Володимира Мономаха.
7. “Щоденники польського сейму” як джерело до вивчення актових матеріалів.
8. “Опис європейської Сарматії” О. Гвагніні.
9. Мандрівні записки мандрівників XVIII – першої половини XIX ст.
10. “Львівська газета” – перша газета в Україні (1776 р.).
11. “Хроніка” Ф. Сафоновича.
12. Спогади членів Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомарова, П. Куліша.
13. “Україна ірредента” Ю. Бачинського.
14. “Самостійна Україна” М. Міхновського.
15. Спогади народників.
16. Спогади учасників соціал-демократичного руху.
17. Діячі української культури у спогадах сучасників.
18. Епістолярна спадщина діячів культури та суспільно-політичного руху як історичне джерело.
19. Державотворчі акти Директорії УНР та уряду ЗУНР.
20. Дія в Україні законодавчих актів СРСР в 1922 – 1991 рр.
21. Нормативні документи національно-демократичних партій і організацій.
22. Законодавчі акти УРСР: конституції, декрети, укази, положення, накази, інструкції.
23. Документи КПРС та їх директивне значення.
24. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
25. Законодавчі акти незалежної України.

26. Методика використання історичних документів у сучасних умовах розвитку історичних знань в закладах середньої освіти.
27. Навчальні функції історичних документів на уроках історії в закладах середньої освіти.
28. Історичне джерело в арсеналі дидактичних засобів на уроках історії.
29. Роль підручника у формуванні вмінь працювати з історичним джерелом.
30. Використання текстів історичних джерел на уроках історії в школі.
31. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань.
32. Теоретичний аналіз діяльності архівних установ у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії України.
33. Соціальні функції документів у розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії в школі.

12. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ПО ТЕМАХ ДИСЦИПЛІНИ

Джерела з найдавнішої історії України

Запитання для самоконтролю

1. Якими пам'ятками представлені трипільська і зарубинецька культури?
2. Назвіть твори античних авторів, в яких подаються відомості про населення на території України.
3. Кого з античних авторів слід вважати останнім, що писав про землі сучасної України?
4. Які події в основному відображені в працях візантійських і західноєвропейських авторів?
5. В чому полягає цінність свідчень арабських авторів IX – XI ст.?

Давньоруські літописи як історичне джерело

Запитання для самоконтролю

1. Яка роль літописів для давньоруського суспільства?

2. Чому у створенні літописів були зацікавлені, в першу чергу, руські князі та їх найближче оточення?
3. Чи можна вважати давньоруську літописи найбагатшим фактологічним джерелом з давньої історії України? Чому?
4. Висвітлити вивчення давньоруського літописання в українській історіографії.

Законодавчі акти з історії України XI – першої половини XVII ст.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть законодавчі акти з історії України XI – першої половини XVII ст.
2. Проаналізуйте польські та литовські акти загальнодержавного значення.
3. Які державні акти Польщі і Литви уніфікували становище українських земель в обох державах?
4. Проаналізуйте джерельні матеріали дипломатичного характеру, які велися при дворах Великого князя литовського і польського короля від XV ст.
5. Назвати польські архіви, в яких зберігаються документи з історії України XIV – XVI ст.

Українські літописи XVI – XVIII століть

Запитання для самоконтролю

1. Висвітліть, як проблематика історії України відображена в білоруських літописах.
2. Яким подіям присвячені козацькі літописи?
3. Як у козацьких літописах висвітлюються соціальні верстви тогочасного суспільства?
4. Чи правильно вважати, що козацькі літописи завершують літописний етап української історіографії?

Іноземні джерела XV – XVIII ст. про Україну

Запитання для самоконтролю

1. Які джерелознавчі особливості несуть твори іноземців, які писали про Україну?

2. Чому свідчення іноземців мають допоміжне значення при вивченні історії України?
3. Яке співвідношення у творах іноземців про Україну раціональної інформації та вимислу?
4. Чи можемо ми стверджувати, що на мемуари іноземних авторів впливали суб'єктивні фактори?
5. Яке значення відіграють свідчення іноземців у вивченні історії українського народу?

Політичні твори і публіцистика XVIII – першої половини XIX ст.

Запитання для самоконтролю

1. Визначити, чим відрізнялися програмні документи Північного і Південного товариств.
2. Які ідеї прослідковуються в українських вчених XVIII ст., які перебували на російській службі?
3. Хто був автором “Закону Божого”?
4. Як В. Подолинський називав галицьких русинів?
5. Назвати чотири течії в українському русі, визначені В. Подолинським.
6. Що було спільного і відмінного у поглядах закарпатських “уходників” і “будителів”?

Програми і програмні матеріали українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст.

Запитання для самоконтролю

1. Які фактори спричинили політизацію національного руху українців наприкінці XIX – початку XX ст.?
2. Охарактеризуйте спектр українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст.
3. На які види поділяються джерела з історії політичних партій?
4. Чи можна вважати партійну пресу джерелом вивчення історії України?

5. Яке значення відіграють документи політичних партій у вивченні історії України?

Джерела з історії української державності в 1917 – 1922 рр.

Запитання для самоконтролю

1. Назвати ділові документи державних структур початку ХХ ст.
2. Проаналізуйте акти загальнодержавного значення.
3. Чи можна стверджувати, що закони українських державних утворень 1917 – 1920 рр. писалися з позицій демократизму? Обґрунтуйте.

Правова документація України у складі СРСР.

Державотворчі акти незалежної України

Запитання для самоконтролю

1. Як Ви розумієте поняття “державне будівництво”?
2. Які зрушення відбулися в житті України на сучасному етапі?
3. Що таке конституційний процес?
4. Визначте значення державотворчих актів незалежної України для українського народу.

13. Індивідуальні завдання

Написання рефератів за темами

1. Основні комплекси речових джерел з історії України.
2. Розселення і спосіб життя слов'ян на території Прикарпаття за археологічними даними.
3. Грецькі міста-колонії Північного Причорномор'я у висвітленні давньогрецьких авторів.
4. Відомості про Русь у європейських авторів IX – XI століть.
5. Історична інформація “Повісті минулих літ” та її значення для вивчення історії Київської Русі.
6. Давні літописні пам'ятки Київської Русі.

7. Джерела давньоруського права.
8. “Руська правда” як пам’ятка права давньоруського часу.
9. Літописання в Україні в XVI–XVIII ст.: основні тенденції та пам’ятки.
10. Літописи XVI–XVIII ст. як джерело до вивчення політичної історії України.
11. Джерелознавство як науковий напрямок XVIII ст.
12. Козацькі літописи XVIII ст.: історіографія проблеми.
13. “Опис України” Гійома де Боплана як джерело до вивчення історії України.
14. Громадсько-політична діяльність М. Костомарова.
15. Політичний портрет Миколи Міхновського.
16. Сучасний стан наукового вивчення історії українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст.
17. Еволюція системи державного управління та блоки документів з другої половини XIX – початку XX ст.
18. Мемуари як джерело до історії революційних подій в Україні в 1917 – 1920 рр.
19. Епістолярна спадщина діячів культури та суспільно-політичного руху як історичне джерело.
20. Джерела до вивчення ЗУНР.
21. Державотворче законодавство незалежної України.

Методичні рекомендації щодо підготовки реферативної роботи об’ємом 12 сторінок включають в себе застосування відповідної методології.

Структура написання студентом реферату складається із наступних семи обов’язкових елементів:

- Вступна частина;
- Аналіз використаної літератури по темі (на 2-3 абзаци);
- Характеристика обраної теми та перспективність її дослідження;
- Визначити основні параметри викладу матеріалу;
- Навести історичний ілюстративний матеріал, що підтверджує вашу аргументаційну базу;
- Висновки;
- Список використаної літератури.

14. Методи навчання

У ході вивчення навчальної дисципліни “Джерела з історії України у шкільній освіті” використовуються три групи методів: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, методи активізації та мотивації навчально-пізнавальної діяльності, а також методи контролю. Перша група методів представлена словесними (розповідь, лекція), наочними (ілюстрація, карта) та практичними (реферати) методами. З метою активізації та мотивації навчально-пізнавальної діяльності використовуються методи стимулювання і мотивації обов’язку і відповідальності в навчанні (роз’яснення мети навчального предмета та подання вимог до вивчення предмету), метод активізації у формі обміну думками. В рамках використання третьої групи методів використовуються методи усного та письмового контролю.

15. Методи контролю

Загальна система оцінювання курсу

Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів (вересень – грудень):

- 1) усні відповіді на семінарських заняттях з використанням візуалізованих презентацій своїх відповідей – 30 балів (три оцінки на дев’яти семінарських заняттях);
- 2) індивідуальна робота: – 20 балів;
- 3) контрольна робота (по темах семінарських занять) – 20 балів;
- 4) колоквиум (тестові завдання по лекційному матеріалі) – 30 балів;

Загальна кількість – 100 балів.

Підсумковий контроль – залік (грудень):

Семестровий контроль у формі заліку передбачає, що підсумкова оцінка (у стобальній шкалі) з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок за поточний контроль знань.

Вид контролю	Поточний контроль	Контрольна робота	Колоквиум	Індивідуальне завдання	Підсумкова залікова оцінка
Максимальна кількість балів, яку може	30	20	30	20	100

набрати студент					
-----------------	--	--	--	--	--

При обчисленні підсумкового семестрового балу враховується:

Поточні оцінки успішності (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно») – виставляються під час проведення семінарських занять;

Підсумкова оцінка за семінарські заняття виставляється студенту в кінці семестру за результатами роботи на семінарських заняттях і є середнім арифметичним (заокругленим до сотих) всіх отриманих оцінок за семінарські заняття. Отримані «незадовільні» оцінки враховуються при додаванні оцінок і входять у загальну кількість отриманих оцінок.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником для коригування методів і засобів навчання, так і студентами для планування самостійної роботи. Особливим видом поточного контролю є колоквиум. Поточний контроль може проводитись у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях та лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Результати поточного контролю враховуються при визначенні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Студенту, який має наукові публікації, виступи на наукових конференціях, бере активну участь в роботі студентського наукового гуртка, був учасником олімпіад, конкурсів з відповідної (чи суміжної) дисципліни *за поданням наукових керівників чи керівників наукових гуртків та рішенням кафедри* в підсумковий семестровий бал може додаватись **максимально 10 балів за участь в науковій роботі** (за умови, що підсумковий семестровий бал не перевищує 100 балів).

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від «1» до «5». Позначення «0» виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через невідповідність, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Кожен студент зобов'язаний взяти участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене заняття або негативну оцінку студент зобов'язаний «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем. При цьому може виставлятися оцінка, а попередня не впливатиме на середній бал студента.

Завдання контролю знань студентів під час проведення семінарських занять зводяться до того, щоб:

- виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається;
- визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення;

- виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи;
- стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських занять може відбуватись в наступних **формах**:

- детальний усний аналіз поставлених питань;
- вибіркове усне опитування «з місця»;
- дискусійне обговорення питань;
- індивідуальне розв'язування практичних завдань, проблемних запитань чи завдань;
- фронтальне стандартизоване опитування за картками, тестами протягом 5-10 хв;
- письмова (до 30 хв.) самостійна робота по варіантах тощо.

Критерії поточної оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»)
Оцінка «п'ять» ставиться, якщо студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у письмовій роботі не повинно бути помилок. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає джерелознавчу історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати джерела з історії України. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням, аналізом (вміти класифікувати джерельну інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру). Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; будує переконливу аргументацію, рецензує відповіді ровесників. Вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності.

Може використати інноваційні технології. Має аналітичне та синтетичне мислення. Бере активну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності, бере на себе відповідальність; проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі, вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час

навчання компетенції тощо. Використовує під час навчання джерельний матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «чотири» ставиться, якщо студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмовій роботі є незначні помилки. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історичну термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє класифікувати, систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати джерельний історичний матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних проблем; будує аргументацію на основі 2-3 доказів, може рецензувати відповіді ровесників. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичних джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора у створенні джерел, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб.

Має певний рівень аналітичного та синтетичного мислення. Бере участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію (в аргументації зустрічаються окремі неточності), базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності; проводить самооцінку пізнавальної діяльності, вдосконалює з достатнім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо. Використовує під час навчання джерельний матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «три» ставиться, якщо у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50%), елементарні уміння і навички; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не

чітка і спрощена, у письмовій роботі є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, а просто перераховує. **Посередньо** знає історичну термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє класифікувати, систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати джерельний історичний матеріал. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) посередньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати, рецензії відповідей ровесників поверхові. Вміє організувати пошук історичних джерел, але не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб.

Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Бере пасивну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях; не застосовує оптимальну стратегію діяльності, не бере на себе відповідальність; не проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Вдосконалює з посереднім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.

Оцінка «два» ставиться, якщо у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; відповідь не змістовна і не доречна, у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає джерелознавчу термінологію (до 25%), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25%), не володіє просторовою компетенцією; не вміє класифікувати, систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація, самооцінка і оцінка інших. Не вміє організувати пошук історичних джерел, не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей.

Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. У групових формах роботи тільки присутній(я) без особистої відповідальності,

стратегії; не дотримується норм професійної етики, не виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей, не вдосконалює здобуті під час навчання компетенції.

Вимоги до індивідуальної роботи

Індивідуальне завдання з курсу «Джерела з історії України у шкільній освіті» стосується джерелознавчих проблем історії України. Напередодні підготовки індивідуальної роботи студент (-ка) здійснює пошук джерел з наперед обраних тем з історії України.

Структура індивідуальної роботи складається із наступних обов'язкових елементів:

- Вступна частина;
- Аналіз використаної літератури по темі (на 2-3 абзаци);
- Характеристика обраної теми;
- Виклад джерельного матеріалу з відповідними покликаннями;
- Навести історичний ілюстративний матеріал;
- Висновки;
- Список використаної літератури.

Обсяг індивідуальної роботи – 12–15 сторінок.

Критерії оцінювання індивідуального завдання

Критерії	Бали
Глибоке розкриття проблеми, аналіз джерел з відображенням авторської позиції. При захисті використовує значний обсяг джерел і літератури, висновки самостійні, тези здійснені на високому рівні, студент створив значну кількість роздаткового матеріалу. Демонструє на високому рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Може критично ставитися до результатів своєї праці, бачить шляхи подолання труднощів, виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	17-20 балів
Обґрунтоване розкриття проблеми. Вміє організувати пошук, аналіз та інтерпретацію історичної інформації; може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Демонструє на достатньому рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Може критично ставитися до результатів своєї праці, виявляє усвідомлення необхідності	13-16 балів

удосконалення професійних якостей.	
Тема розкрита неповно. Демонструє на посередньому рівні здатність використати знання, уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти. Може критично ставитися до результатів своєї праці, виявляє певне усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	9-12 балів
Робота суто компілятивного рівня. Студент може репродуктивно відтворити змісту історичних джерел, однак у його відповіді є помилки. Вміє організувати пошук історичної інформації, але не може її критично проаналізувати. Не достатньо використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси під час підготовки завдання. Визначає роль людського фактора в історії, однак без необхідної аргументації.	5-8 балів
Проаналізовано лише окремих аспекти. Захист завдання спрощений, із значними помилками. Не здійснено пошук джерельної інформації. Відсутня будь-яка аргументація. Відсутні самостійні висновки і синтетичні зв'язки. Не здатен використати наявний матеріал для роботи в школі. ІКТ використано недоречно. Не виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей.	1-4 бали
Завдання не зараховано	0 балів

Вимоги до контрольної роботи

Контрольна робота проводиться у письмовому вигляді, має декілька варіантів формалізованих завдань рівнозначної складності, на виконання яких відводиться 45 хвилин. Кожен варіант містить 7 завдань (1 – 2 –теоретичні, 3 – знання термінів, 4–7 – тестові завдання).

Розв'язуючи завдання контрольної роботи, студент повинен продемонструвати не репродуктивну, а творчу розумову, креативну діяльність.

Критерії оцінки виконання контрольної роботи

Оцінка за виконання контрольної роботи виставляється у 20 балах: 1- 10 балів, 2 – 3 бали, 3 – 3 бали, 4-7 – по 1 балу.

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень за теоретичне (перше) завдання
-------------	--

1-2	<p>У студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25%), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75%). Не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація. Не має синтетичного мислення, безвідповідально ставиться до обраного фаху.</p>
3-6	<p>Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства. Посередньо знає джерелознавчу термінологію і володіє понятійним апаратом, не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичні джерела. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) посередньо оцінювати та інтерпретувати джерела з історії України, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати. Не має синтетичного мислення, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Демонструє вдосконалення з низьким рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.</p>
7-8	<p>Студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен(на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, є незначні помилки (не більше 4). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Вміє класифікувати історичні джерела, але не достатньо їх інтерпретує. Знає джерелознавчу термінологію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією; створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії,</p>
9-10	<p>вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Демонструє вдосконалення з достатнім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.</p>

	<p>Студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у відсутні помилки (не більше 2). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає джерелознавчу термінологію. На високому рівні володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Демонструє вдосконалення з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.</p>
--	---

16. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

17. Методичне забезпечення

Стефанюк Г.В. Джерела з історії України: опорні конспекти лекцій та самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014 Середня

освіта (Історія) Факультету історії, політології і міжнародних відносин денної і заочної форм навчання. Івано-Франківськ, 2018. 96 с.

Стефанюк Г.В. Розвиток логічного та історичного мислення учнів на уроках історії. Івано-Франківськ, 2018. 56 с.

. Стефанюк Г.В. Розвиток логічного та історичного мислення учнів на уроках історії. Івано-Франківськ, 2018. 56 с.

18. Рекомендована література

Базова

1. Акт проголошення незалежності України. К., 1991.
2. Багатопартійна українська держава на початку ХХ ст. Програмові документи перших українських партій. К., 1992.
3. Барбаро и Контарини о России. Ленінград, 1971.
4. Боплан Гійом Левассер де. Опис України. К., 1990.
5. Волинські грамоти ХVІ ст. К., 1995.
6. Галицько-Волинський літопис. Львів, 1994.
7. Грамоти ХVІ ст. К., 1974.
8. Гомер. Іліада. К., 1978.
9. Геродот. Історії в дев'яти книгах. К., 1993.
10. Геродот. Скіфія. Найновіший опис України з V ст. перед Христом. К., 1992.
11. Декларація про державний суверенітет України. К., 1990.
12. Історія України: Документи, матеріали / Уклад., комент. В.Ю.Короля. К., 2001.
13. Конституція України. К., 1996.
14. Конституційні акти України. 1917 – 1920. К., 1992.
15. Літопис Руський за Іпатським списком. К., 1989.
16. Літопис Самовидця. К., 1971.
17. Львівський літопис. *Галицько-Волинський літопис*. Львів, 1994.
18. Макаруч С.А. Писемні джерела з історії України. Львів, 1999.
19. Острозький літописець. *Галицько-Волинський літопис*. Львів, 1994.
20. Повість минулих літ. К., 1989.
21. Привілеї міста Львова (ХVІ – ХVІІІ ст.) / Упоряд. М.Капраль. Львів, 1998.
22. Національні процеси в Україні. Історія і сучасність. Документи і матеріали. Т.1. К., 1997.
23. Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів. К., 1994.
24. Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. Документи і матеріали. Т.1. Сучасність, 1983.
25. Українські політичні партії кінця ХІХ – початку ХХ ст. Програмові і довідкові матеріали. К., 1993.
26. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: У 2-х т. К., 1996.
27. Хрестоматія з історії Української РСР. К., 1959. Т.1.
28. Чотири універсали. К., 1990.

Допоміжна

29. Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій. К., 1992.
30. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження слов'ян. К., 1992.
31. Борисенко В.Й. Нариси історії України. К., 1993.
32. Велика історія України від найдавніших часів. К., 1993. Т.1.
33. Власов В. Історичне джерело в арсеналі дидактичних засобів: чи здатна методика подолати втому від історії. *Історія в школах України*. 2009. №4. С.3–8.
34. Власов В. Роль підручника у формуванні вмінь працювати з історичним джерелом. *Історія в школах України*. 2009. №6. С.3–9.
35. Войцехівська І. Н. Структура історичного джерелознавства: традиції та сучасні проблеми. *Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий збірник наукових праць*. Вип. 3. Джерелознавчі дисципліни. К., 2001.
36. Історичне джерелознавство: Підручник. К.: Либідь, 2002.
37. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. К., 1996.
38. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. К., 1993.
39. Грушевський М.С. Історія України-Руси. К.: Наукова думка, 1991. Т.1.
40. Довгопол В.М., Литвиненко М.А., Лях Р.Д. Джерелознавство історії Української РСР. К., 1986.
41. Давня історія України: у 2-х кн. К., 1994.
42. Джерелознавство історії України: Довідник. К., 1998.
43. Задорожна Л.В. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань. *Історія в школах України*. 2002. № 2. С. 35 – 39.
44. Історія суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ ст. – 1920 р.). Львів, 1993.
45. Історія України. Нове бачення. К., 1995. Т.1.
46. Кульчицький В., Настюк М., Тищик Б. Історія держави і права України. Львів, 1996.
47. Марченко М.І. Українська історіографія з найдавніших часів до середини ХІХ ст. К., 1958.
48. Макарчук С. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1995.
49. Макарчук С.А. Писемні джерела з історії України. Львів, 1999.
50. Малик Я., Вол В., Чуприна В. Історія української державності. Львів, 1995.
51. Місюра В.П. Про скорочену публікацію документів. *Історичні джерела та їх використання*. Вип. І. К.: Наукова думка, 1964.
52. Могорита В.М. Писемне джерело як компонент шкільного підручника з історії України. *Педагогічні науки*. Вип. LXXIX. Том.1. 2017. С.35–39.
53. Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія: спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 208 с.
54. Січинський В. Чужинці про Україну. Львів: Світ, 1991.
55. Толочко П.П. Літописи Київської Русі. К., 1994.
56. Тищик Б., Вівчаренко О. Українська Народна Республіка. Коломия, 1994.

57. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. К., 1992.

Інформаційні ресурси

1. Писемні джерела з історії України. Режим доступу: <http://www.google.com.ua>
2. Усні й письмові джерела історії України. Режим доступу: gufer.net/history/677-usn-y-pismov-dzherela.html
3. Мемуари сучасників як *джерело з історії Української* революції. Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pviu/2009_4/2.pdf
4. Сага про Хервер: джерело з історії України часів нашестя гунів starozytnosti.blogspot.com/2012/08/blog-post_29.html
5. Писемні джерела з історії України. – Режим доступу: chtyvo.org.ua/authors/.../Pysemni_dzherela_z_istorii_Ukrainy/
6. Мицик Ю. *Джерела з історії національно-визвольної війни українського народу середини XVII століття*. Режим доступу: www.history.org.ua/?litera&id=8120&navStart=10
7. Історичні джерела та їх використання. Режим доступу: www.history.org.ua/?termin=DyplomatsluzhbaKhmelnycckogo
8. www.history.org.ua/index.php?termin=InstGrushevskogoNAN...
9. Археографічні комісії України. Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/
10. Джерела особового походження. Режим доступу: www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_6_2011/11.pdf

1. Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991– 2017) : зб. матеріалів Всеукраїн. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В.; літ. ред. Дерев'янко Т. М.]. Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2018. 66 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/711001/1/Sources_and_historiography_transformational_processes_2018.pdf

2. XX-ті Джерелознавчі читання «Архівознавство в контексті історичної пам'яті та цифровізації суспільства». URL: <https://www.poglyad.tv/hh-ti-dzhereloznavchi-chytannya-arhivoznavstvo-v-konteksti-istorychnoyi-pam-yati-ta-tsyfrovizatsiyi-suspilstva/>

3. Коляда Н. Педагогічна історіографія та джерелознавство як важливі складові історико-педагогічного дослідження. URL: <http://ipa.udpu.edu.ua/issue/download/9273/3968>

4. Хомич І. Основні тенденції сучасної архівної науки та освіти в Україні у дослідженнях вітчизняних науковців. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzzui_2012_32_44.pdf